

▷ SZÖVEG: KARÁCSONYI DÁVID

# COOBER PEDY

## KÖZÉP-EURÓPA AZ AUSZTRÁL SIVATAGBAN?

Távolsági buszon ülök, útban egy Coober Pedy nevű hely felé, ami a világ nemesopál-bányászatának központja. Isten háta mögötti hely ez a sivatagos Dél-Ausztrália közepén, amiről életemben először egyetemi természetföldrajz-professzoromtól hallottam. Elmesélése szerint a bányásztelepen az emberek saját maguk vájta föld alatti lyukakban élnek, ahonnan az opál is kikerül. A helyi miliő ottjártakor leginkább a 19. századi aranyláz hangulatát idézte: még az 1980-as években is szerencsevadászok, törvényen kívüliek gyűjtőhelye volt! A környék annyira szürreális, hogy több legendás film (pl. Mad Max 3, Pitch Black) forgatási helyszínéül is szolgált. Coober Pedy azonban a valóságban is maga az antiutópia!

Hamar szóba elegyedek a buszon mellettem ülő fickóval, aki – mint kiderül – Coober Pedyben él. Jeremy meglepetésemre szerb nemzetiségűnek vallja magát. „Számomra a pravoszláv hit a legfontosabb kulturális kapaszkodó – fejt ki. – Még édesapám vándorolt ki Ausztráliába a szerbiai muzulmán-ortodox vegyes lakosságú Szandzsákból.” Kérdésemre szállásként egy föld alatti(!) hotelt javasol, amelynek tulajdonosa a cseh Radek.

Hamar kiderül, hogy nemcsak ők ketten közép-európaiak Coober Pedyben, illetve nemcsak a hotel van földbe vájva, hanem a városka szerb ortodox katedrálisa is! „A szerbek mellett sok horvát is lakik a városban – velük nem felhőtlen a légkör, de Laci bácsival, az 56-os magyarral nagyon jóban vagyok” – mondja Jeremy. A már-már Rejtő ponyvaregényeit idéző történetek alapján világossá válik, hogy Coober Pedy sokkal érdekesebb, mint amit bármely útikönyv ír róla!

„A városi opálkereskedelmet persze a görögök tartják a kezükben” – mondja új ismerősöm kissé rezignáltan. Ám a megélhetés fő forrása már nem annyira az opál, mint a turizmus. Az évente érkező 150 ezer látogató sokkal biztosabb megélhetési forrást jelent. Coober Pedy azonban nemcsak konjunktúravárosi miliójét adja el sikeresen, hanem a környék szolgáltatóközpontjává is vált (üzletek, bankok, állami hivatalok). E munkalehetőségek segítettek abban, hogy az opál-boom leáldozása után ne váljék azonnal sivatagi szellemvárossá.

**Az évente érkező 150 ezer látogató sokkal biztosabb megélhetési forrást jelent az opálnál. Coober Pedy nemcsak konjunktúravárosi miliójét adja el sikeresen, hanem a környék szolgáltatóközpontjává is vált.**



FOTÓ: TORSTEN PURSCHE ©SHUTTERSTOCK

FOTÓ: FAT JACKEY ©SHUTTERSTOCK



#### GÉPESÍTVE FÚRT VÁJAT A VÁROS ALATT

AZ 1960-AS ÉVEKBEK TERTEK ÁT A CSÁKÁNYRÓL ÉS A LAPÁTRÓL HÁZILAG BARKÁCSOLT, TEHERAUTÓKRA SZERELT FÚRÓ-, ÉS MEDDÓPORSZÍVÓ BERENDEZÉSEKRE

#### KÉT LYUK A TÖBB EZERBŐL

AZ OPÁLBÁNYÁSZAT TELJESEN ÁTFORMÁLTA A TÁJAT. EZEK A „FEHÉR EMBER LYUKJAI”, AVAGY A HELYI BENNSZÜLÖTTEK NYELVÉN KUPA PITI. INNEN KAPTA A VÁROS IS A NEVÉT

#### EGY KÉSEI „ARANYLÁZ-VÁROS”

A 2016-os ausztrál népszámlálás szerint már csupán alig kétezren laknak a fogyó népességű Coober Pedyben, a férfiak aránya azonban még mindig jóval az átlag felett van. A házások, az egyetemi végzettséggel rendelkezők aránya az ausztrál átlag alatti – tipikus „aranyláz-városka” adatai ezek.

Az ausztrál szlengben csak wognak nevezett, azaz nem a Brit-szigetéről érkezett európaiak aránya 50% feletti, ami jóval magasabb az országos átlagnál. A teljes lakosság 40%-a nem is Ausztráliában született (az országos arány 30%). A görögkeletiek részeseése négyesere az országos átlagnak, otthon pedig a lakosság negyede nem az angolt, hanem a görögöt, németet, szerbhorvátot vagy a magyart használja.

## HOGYAN KERÜL EGY SZERB, EGY CSEH ÉS LACI BÁCSI A SIVATAG KÖZEPÉRE?

1901-ben az Ausztrál Államszövetség létrejöttének egyik fő mozgatórugója az egyre növekvő kínai bevándorlással szembeni közös fellépés volt, akiket a 19. század második felében kitört ausztrál aranyláz vonzott a déli kontinensre. Az ázsiai bevándorlás korlátozására még ugyanebben az évben bevezették az ún. Fehér-Ausztrália-politikát.

Ami Európából nézve a Távol-Kelet, az Ausztrália számára a „Közel-Észak”, így a 19. század végétől az ausztrál politikai diskurzus szerves részévé vált a „sárga veszedelem”, amire csak ráerősített, hogy a II. világháború idején a japánok egészen Új-Guineáig nyomultak előre. Az 1940-es évektől a kiéleződő hidegháború, különösen a kommunista Kína expanziója Délkelet-Ázsiában (a maláj gerillaháború), illetve a szukarnói Indonézia szovjetbarátsága végképp megrémisztette az akkori ausztrál politikai elitet. Hagymázás vízióiban felrémlt, ha nem népesítik be fehérekkel az egész kontinenst, negyed évszázadon belül elvész majd számukra...

A „benépesül, vagy elpusztul” politika keretében az 1940-es évek végétől évi 1%-kal kívánták növelni Ausztrália fehér lakosságát a bevándorlás segítségével. Kizárólag a „pommy”-k, azaz a Brit-szigetéről érkező bevándorlók segítségével azonban ez már nem volt megoldható. A geopolitikai megfontolások mellett a háború utáni gazdasági fellendülés és a kontinens legnagyobb infrastrukturális beruházása, a Snovy-projekt is – Új-Dél-Wales és Victoria államokra kiterjedő, hatalmas vízgazdálkodási projekt erőművekkel, csatornákkal, folyóeltereléssel (1949–1974) – nagyszámú munkaerőt igényelt. Ezek zömmel olyan fizikai munkák voltak, amelyeket pommyk nem is vállaltak volna. A II. világháború alatt romhalmazzá vált Európa más lakói számára azonban Ausztrália igen vonzó hely volt.

Ők lettek a migránsok új csoportja, a „wog”-ok. A brit angollal szemben az ausztrál angolban kevésbé degradáló az elnevezés, ami nem is a közel-keletiekre, hanem az európai bevándorlókra vonatkozik. Első csoportjaik főként a kommunizmus elől menekülő – a háborúban még a britek mellett harcoló – lengyelek, illetve baltiak és németek voltak. De nagy számban érkeztek hollandok a függetlenné váló Indonéziából, továbbá a polgárháború elől menekülő görögök is. E „reffók” (refugee ~ menekült) csoportját egészítette ki az 1956 után érkező 15 ezer magyar is.

A reffókat aztán egyre inkább felváltották a gazdasági bevándorlók – főként Dél-Európa országaiból. Az 1960-as évektől 200 ezer fő érkezett az egykori Jugoszláviából is. A dél- és közép-európaiak aztán a legnehezebb munkákat vállalták el, és ők lettek az ausztrál Outback utolsó európai pionírai, szerencsevadászai is: olyan helyeken például, mint az akkor felfutó opálbányász-város, Coober Pedy.

Az 1945 és 1985 között érkező mintegy 4,2 millió „újausztrál” között csupán 40% volt a pommyk aránya. Az ausztrál kormány idővel pénzügyileg is támogatni kezdte a brit bevándorlást (Bring out a Briton ~ Hozz egy britet!) – ők lettek a „ten pound poms” (tízfontos pommyk, mivelhogy a vízumuk mindössze 10 fontba került).

Az európai bevándorlók mellett persze eközben kisebb számban Ázsiából is befogadtak menekülteket, ami a Fehér-Ausztrália-politika fokozatos feladását, majd 1972-re teljes eltörlését jelentette. A vietnami háború után befogadott menekültekkel pedig az aranyláz óta nem látott ázsiai érkezőhullám érte el Ausztráliát. 1983 óta már az ázsiaiak (a 2000-es évek óta kínaiak) alkotják az új migránsok többségét – ám a bevándorlás és a multikulturalizmus kérdése Ausztráliában is egyre forróbb téma.



FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

### EGY KIÁLLÍTOTT NOODLINGGÉP

A HELYILEG KIFEJLESZTETT, HÁZILIG BARKÁCSOLT MEDDŐPORSZÍVÓ BERENDEZÉS IDŐVEL A VÁROS SZIMBÓLUMÁVÁ VÁLT



FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

### ANTIUTÓPIA

BÁR EZ A VILÁG SOKBAN HASONLÍT A MAD MAX-BEN MEGÁLMODOTTHOZ, ITT NEM A „NAFTÁRÓL”, HANEM AZ OPÁLRÓL SZÓL MINDEN

### OPÁLLÁNC

A HELYI ÉKSZERPIACOT A GÖRÖGÖK TARTJÁK KÉZBEN – MÉSÉLTE JEREMY. A VÁROSON BELÜL AZ OMLÁSVEZÉLY MIATT MÁR TILOS AZ OPÁLBÁNYÁSZAT, DE A FÖLD ALATTI LAKÁSOK BŐVÍTÉSE MEGEGEDETT. NEM RITKÁK A HAT-NYOLC SZOBÁS REZIDENCIÁK SEM! AZ ILLUSZTRÁCIÓN SZEREPLŐ NYAKLÁNC LÁNCI ORSOLYA KEZE MUNKÁJÁT DICSERI

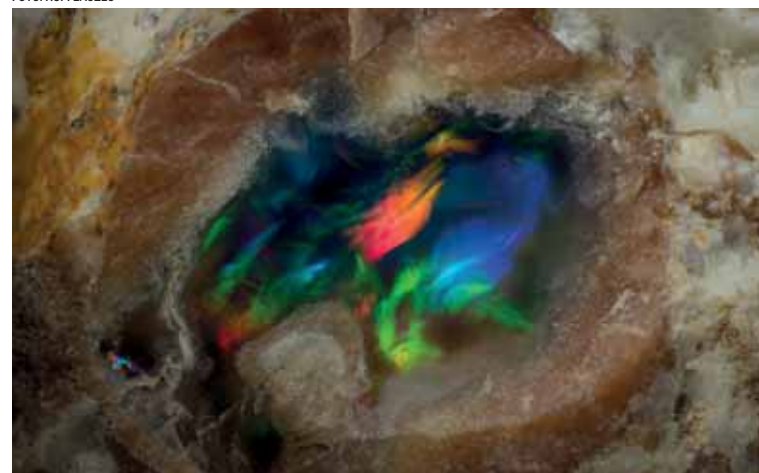


FOTÓ: KUPI LÁSZLÓ

FOTÓ: VICTOR WONG ©SHUTTERSTOCK



FOTÓ: KUPI LÁSZLÓ



### AZ OPÁL JELLEGZETES FÉNYTÖRÉSE

MÁR SOK EMBERT MEGIGÉZETT, HOGY SZERENCSÉT PRÓBÁLJON COOBER PEDYBEN

FOTÓ: SUSAIMAGES ©SHUTTERSTOCK

### NEMCSAK DÉLEN,

DE HAZÁNKBAN IS FELLELHETŐ A NEMESOPÁL, HA NEM IS OLYAN MENNYISÉGBEN ÉS ÉRTÉKBEN, MINT AZ AUSZTRÁLIAI LELŐHELYEKEN. EZ A PÉLDÁNY MONOKRÓL SZÁRMAZIK

## Az opálbányászat igazi fénykorát az 1960–70-es években élte, amikor rengeteg közép- és dél-európai érkezett. Coober Pedy ekkor a világ nemesopál-bányászatának 90%-át adta, ami dollármilliók üzletté vált.

### LEROBBANT TÁVOLSÁGI BUSZBÓL MEDDŐVÁLOGATÓ GÉP

A NEHÉZ BÁNYABERENDEZÉSEK MOBILIZÁLÁSÁRA BÁRMILYEN MOZGATHATÓ ESZKÖZ KIVÁLÓ LEHET!



## COOBER PEDY, A VILÁGVÉGE

Bár az Ausztráliát észak–déli irányban átszelő, a 19. század második felében kialakított Stuart-országút Coober Pedy közelében halad, magát a helyet 1915-ig, a nemesopál megtalálásáig európaiak nem lakták. Az 1891-ben átadott, keskeny nyomtávú középausztrál vasút nyitotta meg az utat a régió felfedezése felé, aminek végállomása sokáig a „közeli” Oodnadatta volt. A keskeny nyomtávú vasutat azután normál váltotta fel 1980-ban, de a szilárd burkolatú útra egészen 1987-ig várni kellett.

A vízhiány és a rossz elérhetőség sokáig hátráltatta a telep fejlődését, amelyet az 1920-as években, az első opálroham idején is csak pár százan laktak.

Az opálbányászat igazi fénykorát az 1960–70-es években élte, amikor rengeteg közép- és dél-európai érkezett Coober Pedybe. A városka ekkor a világ nemesopál-bányászatának 90%-át adta, ami dollármilliók üzletté vált. Ennek ellenére Coober Pedy továbbra is csak egy sivatagi „porfészek” maradt, ahonnan a szerencséjüket megtalálók gyorsan elköltöztek a jobb körülményeket kínáló óceánparti nagyvárosokba. A kevésbé szerencsések azonban ittragadtak, ami csak tovább erősítette a helyi közösség marginalizációját.

A városba érkező bányászok 2500 négyzetméteres parcellát kaptak, ahol opál után kutatva az első időkben lapáttal, csákánnyal gödröket-vermeket ástak. Idővel 250 ezer ilyen verem szabdalta a környéket, ami a táj szerves részévé vált. Innen a város neve is a környék őslakosai nyelvén: „kupa piti – a fehér ember lyukjai”.

Az 1960-as években aztán gépesítették a bányászatot, mégpedig helyileg kifejlesztett, házilag teherautóra barkácsolt, nagy nyomású meddóporszívó-berendezésekkel – ezek volt az ún. noodlinggépek –, amelyek hamar a város jelképeivé váltak.



## ÉLET A FÖLD ALATT

Az emberek hamar rájöttek, hogy a föld alatti lyukakban sokkal kellemesebb az élet, ahol egész évben 23 °C körüli a hőmérséklet, ráadásul a sivatagi körülmények miatt a dohosodástól sem kell tartani. A nagyobb üregek hamar szobákká, lakásokká alakultak. Mivel a rengeteg lyuk miatt a felszín többfelé megsüllyedt, beszakadt, ezért a városka határain belül már tilos az opálbányászat. Csak akkor lehet újabb üregeket kialakítani, ha a cél a lakás bővítése. A törvényi kikaput kijátszva nem ritkák a hat-nyolc hálószobával rendelkező föld alatti lakások sem! Nem véletlen, hogy a 2016-os népszámlálás során háromszor annyi háztartás nem vallotta be a hálószobák számát Coober Pedyben, mint Ausztrália többi részén.

Újdonsült szerb ismerősöm, Jeremy elmondása szerint Coober Pedy súlyos világvégehely, sőt: **This is not a countryside. This is even not a side of anything!** (Szabad fordításban: Ez nem a vidék. Ez nem vidéke semminek, ez a világvége!)

A táj már félezer kilométerrel a város előtt is kietlen, száraz mezőség: az Adelaide környéki gyümölcsösöket először gabonaföldek váltják, de már itt is csupán egy-egy tanyát jelentenek a térképen feltüntetett „települések”. Port Augusta után, a Stuart-országútra rákanyarodva aztán a sivatag következik! A busz csak egy-egy földes út betorkollásánál áll meg. Az itt elhelyezett, hatalmas vasszekrényekbe hol betesz, hol kivesz belőlük egy csomagot a sofőr, néha pedig pár ausztrál őslakos le- vagy felszáll. Hosszabb megállót csak az Olympic Dam – Ausztrália legnagyobb uránbányája – felé vezető elágazásnál tartunk, ahol bevárunk egy másik buszt. Nem csoda, hogy ez a lakatlan vidék (Woomera) volt egykor a brit atombomba-kísérletek fő bázisa is! A ma is lezárt, több Magyarország-méretű kísérleti terület határánál fekszik Coober Pedy, ahová végül hajnalban, de még sötétben érkezünk meg.

**Coober Pedy súlyos világvégehely, sőt: This is not a countryside. This is even not a side of anything!** (Szabad fordításban: Ez nem a vidék. Ez nem vidéke semminek, ez a világvége!)

### ÉLET A FÖLD ALATT ▶

A LAZA KÖZETBEN KÖNNYEN KIVÁJHATÓ EGY-EGY POLC, VAGY ÉPP A MIKRÓ HELYE

### A CSEH RADEK FÖLD ALATTI HOTELJE

A HOSZTELT A DOWN UNDER, AZAZ A „LEGALUL KFT.” MŰKÖDTETI. A DOWN UNDER KIFEJEZÉS AUSZTRÁLIÁRA ÉPPÚGY VONATKOZIK, MINT A SZÁLLÓ FÖLD ALATTI JELLEGÉRE



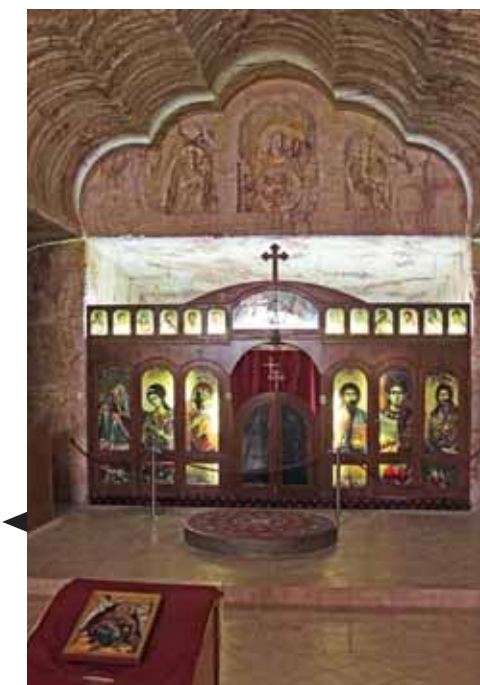
FOTÓK: KARÁCSONYI DÁVID



FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID



**NEMCSAK A LAKÓK, DE ISTEN IS A FÖLD ALÁ KERÜLT**  
A FÖLD ALATTI LAKÁSOKBAN EGÉSZ ÉVBEN 23 CELSIUS-FOK KÖRÜLI, KELLEMES HŐMÉRSÉKLET URALKODIK



FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID



## RADEK, A CSEH ÉS LACI BÁCSI, A MAGYAR „REFFÓ”

Jeremy közbenjárására kijött élém a buszhoz Radek, a cseh, aki borostás arca, szakadt ruházata, torzonborz haja, hiányzó fogai, zavarodott tekintete és sáros-poros kocsjára ellenére is jólelkű lény. Nevén túl talán csak nagy sörhása emlékeztet arra, hogy cseh felmenői voltak: karaktere sokkal inkább Coober Pedy antiutópiáját tükrözi. „Dehogyan vagyok én cseh: itt születtem, a város határán túl is alig jártam!” – feleli ingerületlenül a kérdezősködésekre.

Jeremy aztán bemutat Laci bácsinak is, aki a helyi viszonyok közepette láthatóan a kevésbé szerencsés kincsvadászok közé tartozik, ennek ellenére boldogan meséli élettörténetét. „Az 1980-as években egyszer hazalátogattam Budapestre, ahol olyan olcsó volt minden, hogy több hetet a Gellért Szállóban tölt-

FOTÓ: TRAVELLING.ABOUT ©SHUTTERSTOCK



A CIKK MEGJELENÉSÉNEK  
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL  
STATRAVEL.HU

„Az 1980-as években egyszer hazalátogattam Budapestre, ahol olyan olcsó volt minden, hogy több hetet a Gellért Szállóban tölthettem...”

### ÜRHAJÓRONCS

NEM UFŐLESZÁLLÓ-HELY, CSUPÁN A PITCH BLACK FORGATÁSÁN HASZNÁLT JÁRMŰ MARADT A VÁROSBAN

### RONCSTEMETŐ

A VÁROSBAN FELHALMOZÓDOTT HATALMAS MENNYISÉGŰ ÓCSKAVASBAN SZINTE AZ OPÁLHOZ HASONLÓ, EDDIG KIHASZNÁLATLAN LEHETŐSÉGEK REJLENEK!

hettem – meséli nevetve. – Coober Pedy, ahol életem nagy részét leéltem – bár egy sivatagi porfészek –, úgy hozzászólt a szívemhez, hogy semmi másra nem cserélném el! Aki egyszer itt megfordult, újra vissza fog térni!”

És valóban: a hely szelleme, a kincsvadászat kalandos romantikája kínál valamit. „Picit elgondolkodtam azon, mi lenne, ha a földtani tudásomat felhasználva én is beállnék opálbányászni, és nem térnék haza, a vasfüggöny mögé” – ezt már az egyetemi professzorom mondta, akitől először hallhattam Coober Pedyről.



### KARÁCSONYI DÁVID

AZ MTA FÖLDRAJZTUDOMÁNYI INTÉZET REGIONÁLIS FÖLDRAJZ IRÁNT VÉGLÉTEKIG ELKÖTELEZETT ÖNKÉNTES KUTATÓJA, JELENLEG AUSZTRÁLIA LAKÓJA